

คองเขย : วิถีปฏิบัติของเขยภาคอีสาน

Khongkhoei : The Precept of Son In Law In Isan Culture

บุญชู ภูศรี

BOONCHOO POOSRI

บทคัดย่อ

คองเขย เป็นข้อปฏิบัติของลูกเขยและเป็นแนวทางการระงับความขัดแย้งภายในครอบครัวของชาวอีสาน โดยเอกสารโบราณยกกรณีศึกษาของเขย 8 จำพวกที่กระทำผิดต่อครอบครัว รวมทั้งแนวทางในการชำระความต่อเขยทั้ง 8 กรณี ซึ่งถือเป็นแนวปฏิบัติของชาวอีสาน ก่อนที่สังคมครอบครัวอีสานจะอยู่ในสภาพวิกฤตในปัจจุบัน

คำสำคัญ: คองเขย, ข้อปฏิบัติของลูกเขย, ข้อห้ามของเขย

Abstract

Khongkhoei is the principles of son in law and the solutions to handle the conflicts within Northeastern Thai families. Ancient documents illustrate the examples of eight sons in law committing unfaithfulness to his family and resolutions to judge such the cases. The principle was the traditional regulations of Thai people in the Northeast before the family society turned to be in crisis in present.

Keywords: Kongkhery, The Precept of son in law, Prohibition of son in law

¹ นิสิตปริญญาเอก สาขาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา นักศึกษาทุนเรียนดีด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์จากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ตามความต้องการของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บทนำ

ครอบครัวถือเป็นปฐมฐานของสังคม ซึ่งการสร้างครอบครัวให้มีความสุข นอกจากจะมีหลักธรรมในการครองเรือนแล้ว จำต้องมีกฎระเบียบสังคมในการดูแลและควบคุม รวมถึงมีผู้ดูแลการปฏิบัติตามกฎระเบียบนั้น ๆ เมื่อมีการละเมิดกฎขึ้น

ครอบครัวในสังคมอิสาน มีกฎประจำครอบครัวเรียกว่า “คองเฮือน” ซึ่งในสังคมอิสานมีกฎระเบียบนี้ทุกครัวเรือน และภายในคองเฮือนนั้น มีกฎหนึ่งทีสร้างครอบครัวอิสานให้เป็นปึกแผ่น คือ กฎระเบียบข้อปฏิบัติของเขย ซึ่งเสมือนเป็นการควบคุมและเตรียมคนสำหรับเป็นผู้นำครอบครัว และเตรียมเข้าสู่ความเป็นผู้อาวุโสของตระกูล คือ ลูก และเจ้าโคตร

เขยอิสาน

กระบวนการเป็นเขยในสังคมอิสานนั้น มี 2 ประการ คือ *เขยสู* คือ เขยที่เข้าตามตรอกออกตามประตู สูขอตามประเพณี และ *เขยซู* หมายถึง เขยที่เข้าสู่ครอบครัวฝ่ายหญิงด้วยการได้เสียกันก่อน แล้วจึงสูขอตามประเพณี แต่ค่าสินสอดอาจจะลดลง เขยทั้ง 2 ประเภท มีศักดิ์และสิทธิ์เหมือนกัน หากเจ้าโคตรหรือพ่อตาแม่ยาย ไม่อคติหรือรังเกียจที่มาของเขยซู

การเข้าสู่ครอบครัวของอิสาน นิยมให้ฝ่ายชายเข้าสู่บ้านฝ่ายหญิง ประการหนึ่งเพราะการถ่ายโอนเรื่องมรดก มักจะถ่ายโอนผ่านฝ่ายหญิง และการนำชายเข้าสู่ครอบครัว เสมือนการนำแรงงานชั้นดีเข้าสู่ครอบครัว ที่จะมีผู้ชายแบ่งเบาภาระงาน จึงมีภาษิตว่า “เอาลูกเขยมาเลี้ยงพ่อแม่เก่า ปานได้ข้าวมาใส่เล้าใส่เฮีย” ในทางตรงกันข้าม ฝ่ายหญิงก็สามารถที่จะไปสูครอบครัวของฝ่ายชายได้เช่นกัน แต่กรณีเช่นนี้ มีภาษิตที่ย้อนแย้งว่า “เอาลูกเ้ามาเลี้ยงแม่ย่า ปานเอาห่ามาใส่เฮือน” การแต่งงานนำภรรยาเข้าบ้านจึงไม่นิยมมากนักในภาคอิสาน

การเข้าสู่ครอบครัว จะมีสิ่งห้ามที่เป็นจารีตประเพณี ในลักษณะมุขปาฐะก่อน เช่น ลูกเขยห้ามนอนห้องเปิง (ห้องพระห้องผี) แต่ก็มีกฎระเบียบที่จะต้อง

ปฏิบัติตาม เรียกว่า “คองเขย” ซึ่งตลอดการเป็นเขย ต้องปฏิบัติตามคองเขยตลอด จนกระทั่งเลื่อนขึ้นสู่ความเป็นลุง ปู่ตา และเข้าสู่ตำแหน่ง เจ้าโคตร (ผู้อาวุโสที่สุดในตระกูล) ซึ่งเสมือนการเตรียมคนเข้าสู่การเป็นเสาหลักของตระกูล (โคตรวงศ์)

ดังนั้น ในช่วงแรกแม้ว่าจะอาศัยอยู่กับเรือนพ่อของฝ่ายหญิง แต่จังหวะหนึ่งเมื่อเก็บเงินทองได้พอประมาณ เขยก็ต้องออกเรือนไปสร้างบ้านหลังใหม่ เพื่อเปิดโอกาสให้น้องสาวภรรยา (น้ำสาว) ได้มีคู่ครอง และนำแรงงานใหม่เข้ามาสู่ครอบครัวอีกครั้ง จนกระทั่งเหลือคนหนึ่งที่อยู่ดูแลพ่อแม่ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นน้องสาวคนสุดท้าย ได้แต่งงานและอยู่เลี้ยงดูพ่อแม่ ซึ่งจะได้รับการแบ่งปันมรดกมากพอสมควร อาจจะมีมากกว่าทุกคน จึงมีคำพูดว่า “ลูกสาวหล่า มูนซ่อน” (ลูกสาวคนสุดท้ายต้อง มรดกเยอะ)

แม้จะแยกตัวไปสร้างเรือนใหม่แล้ว หรือกระทั่งสิ้นพ่อตาแม่ยายแล้วก็ตาม เขยก็ต้องอยู่ภายใต้คองเขย เพราะยังมีญาติผู้อาวุโสฝ่ายหญิง คือ ลุง และ เจ้าโคตรคอยเป็นเสาหลักให้ เมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่สงบขึ้นในครอบครัว ต้องมีการประชุมญาติพี่น้อง เจ้าโคตร เพื่อชำระความภายในครอบครัว

กฎระเบียบ จารีต ของการเป็นเขยอีสาน

กระบวนการเรียนรู้เรื่องหน้าที่และภาระความเป็นเขยในภาคอีสานนั้น มีการเรียนรู้โดยธรรมชาติแล้วในแต่ละครอบครัว เพราะเด็กเล็กมักจะเห็นพี่เขยทำงานเป็นเสาหลักภายในครอบครัวมาก่อน เมื่อเด็กเล็กโตขึ้นและเข้าบวชก็จะพบกับคำสอนว่าด้วยหน้าที่ของสามีตามหลักพุทธศาสนา และฮีตคอง ต่าง ๆ ในเอกสารโบราณอีสาน เช่น ฮีตผัวคองเมีย ฮีตเค้าคองเขย ฮีตสิบสองคองสิบสี่ เมื่อลาสิกขาและได้แต่งงานแล้ว ด้านสุดท้ายที่กระตุ้นเตือนให้สำนึกในหน้าที่และการประพฤติตน คือ การสุขัญแต่งงาน เช่น

เจ้าเป็นเขยให้เจ้าทำใจกว้าง อย่างกล่าวอ้างสรรพสิ่งอันใด
ไล่ไก่ให้เจ้าว่าไซ้ ไล่หมาให้เจ้าว่าเส้
ไล่ควายให้เจ้าว่าฮือ เจ้าอย่างคือเตะเตี้ยชุกชวยต่อหน้าเจ้าโคตร
อย่าปากโปดพางาน ให้มีใจเลื่อมใสต่อนางนงคราญแก่นไ้
(สำลิต บั้วสี่สะหวัด, 2544 : 165)

การศึกษาเรียนรู้เรื่องฮืดผัวคองเขย หรือหน้าที่ของสามีและเขยนั้น
เสมือนเป็นการเรียนหน้าที่ที่ยังไม่มีโทษของการละเมิดแต่อย่างใด โทษของการ
ละเมิดจะอยู่ที่ฮืดค้ำคองเขย ซึ่งถือว่าเป็นกรณีศึกษาเสมือนกฎหมายฎีกาสำหรับ
เขยอีสาน ที่เมื่อเกิดเรื่องขึ้นแล้วต้องยืนตาม หรือตัดสินใจตามฮืดค้ำคองเขย

ค้ำคองเขย

1. ความหมาย

คองเขย มีต้นฉบับเรียกอยู่ 3 ชื่อ คือ ลักษณะค้ำเขย (วัดสว่างท่าสี่
จังหวัดร้อยเอ็ด) คองเขย (ฉบับแม่บัวมี สุคำภา จังหวัดอุดรธานี) และฮืดเข้าคอง
เขย (สำลิต บั้วสี่สะหวัด, 2538 : 101) (สุวิทย์ ไททยวัฒน์, 2533 : 93-103) คำว่า
คำว่า “ฮืด” คือ จาริต คอง คือ ครรลอง แนวปฏิบัติ ส่วนคำว่า “ค้ำ” หมายถึง
ต้นตอ เริ่มแรก ซึ่งสอดคล้องกับคองเขยที่กล่าวไว้ในตอนท้ายว่า “เพิ่นเล่าคำมา
ตั้งแต่ปู่สมเ้าขุนบรมบ้านไ้” หมายถึง คองเขยนี้ ขุนบรมราชาธิราชเป็นผู้ปั้นแต่ง
ไว้ ซึ่งการกล่าวลักษณะนี้เป็นการกล่าวอ้างเพื่อเสริมสร้างความเก่าแก่ สร้างความ
ศักดิ์สิทธิ์ให้เอกสาร และพิธีกรรม

ค้ำคองเขย คือ ลักษณะเขย 8 ประเภท ที่กระทำผิดต่อครอบครัวและมี
บทพิจารณาโทษแล้ว ซึ่งมีมาแต่ขุนบรมราชาธิราช เมื่อเกิดเหตุการณ์เกี่ยวข้องกับ
เขยที่เข้าข่ายลักษณะเขย 8 ประเภทนั้น ก็สามารถนำมาเปรียบเทียบและพิจารณา
ข้อคดีได้

2. ทูเรนิทาน ว่าด้วยเขย 8 ประเภท

เขย 8 ประเภทที่เป็นกรณีตัวอย่างในเค้าโครงเขย ดังต่อไปนี้

กรณีที่ 1 เขยประพฤติดีมาตลอด แล้วพลั้งเผลอกระทำผิด กรณีเช่นนี้ควรให้อภัย หากกระทำผิดซ้ำถึง 3 ครั้ง ให้มีเงินเบี้ย เหล้าเกลือ และหมู ขอขมาต่อลุง ตา เจ้าโคตร

กรณีที่ 2 เขยขี้เกียจ ไม่ชวนขวยทำอะไรทำนา เจรจาเชิงชู้สาวกับหญิงอื่น ทำตัวเหมือนชายหนุ่ม กล่าวจะเลิกกับภรรยาถึง 3 ครั้ง เตือนแล้วไม่ฟัง ให้ปรับเงิน 100 (ไม่บอกหน่วย) ควาย 1 ตัว และหากไม่พอใจ เกิดหนีไป ความเป็นผู้เมียขาดกันตามพระราชอาญา

กรณีที่ 3 เขยตีลูกหลาน ต่ำ/ตีหมา แมว หมู สัตว์เลี้ยงในบ้านที่พ่อแม่เลี้ยงดู เป็นการไม่ยำเกรง ให้ปรับขันใหม่ เงิน 100 (ไม่บอกหน่วย) ควาย 1 ตัว หากผิด 2-3 ครั้ง ถ้าเขยจะหนีให้มีเงิน 1 บาท ดอกไม้ธูปเทียนขอขมาต่อเจ้าโคตร ลุง ตา ก่อนแล้วจึงหนี

กรณีที่ 4 เขยที่เป็นญาติฝ่ายลุง/ป้า ถือเป็นเขยศักดิ์สูงกว่า (เชื้อพี่) เกิดความไม่ยำเกรงลุง ตา เจ้าโคตรฝ่ายหญิง ให้ปรับเงิน 2 บาท และขอขมาต่อเจ้าโคตร

กรณีที่ 5 เขยที่มีความประพฤติดีมาตลอด จนได้สืบทอดสมบัติพ่อแม่ (แทนมุน) และตลอดเวลาได้ช่วยเหลือญาติพี่น้องฝ่ายหญิงมาด้วยดี ภายหลังเกิดเป็นโทษ อย่านำให้คนที่ทำมาเสียเปล่า ให้โผด (โปรด) ยังเขย ให้เผย (เปิดเผย) ความงาม ให้มีเพียงดอกไม้ธูปเทียนขอขมา และให้อยู่ตามปกติสุขต่อไป

กรณีที่ 6 เขยบอกยากสอนยาก พุดอวดเก่ง อ่างทรัพย์สมบัติ ไม่ชวนขวยเลี้ยงครอบครัว เทียวเล่นบ้านนั้นลงบ้านนี้ ไม่สนใจเวลากินข้าว (บู้จักแลงกาย) ไม่เข้าบ้าน (กลายเป็นแม่ บเว่เฮือนเมีย) ให้สมมาเจ้าโคตร แล้วให้ปรับปรุงความประพฤติเสียใหม่

กรณีที่ 7 เขยเป็นข้าราชการ ดึ่มสุราเป็นอาจิดน เป็นนักเลงการพนัน ขายลูกขายเมียกิน ทำร้ายลูกเมีย ปรารภจะเลิกกับภรรยาถึง 3 ครั้ง หากพุดถึง 3 ครั้ง แล้วไม่หนีเป็นโทษ

กรณีที่ 8 พ่อแม่ตายจาก เหลือเพียงครอบครัวเดียว ตีลูกตีหลานด้วยไม้ท่อนก่อนดิน ควรให้สมมา (ลักษณะเค้าเขย. วัดสว่างท่าสี บ้านท่าสี จังหวัดร้อยเอ็ด)

จะสังเกตว่า ประเด็นที่เป็นความผิดของเขยนั้น ไม่ใช่ความผิดอาญาแผ่นดินในสมัยนั้น แต่เป็นความผิดในครอบครัวเท่านั้น ประเด็นความผิด คือ การไม่ตั้งใจทำมาหากิน เล่นการพนัน ชู้สาว ไม่เคารพยำเกรงผู้อาวุโสในตระกูล ทำร้ายร่างกายบุตรภรรยา การลงโทษเขยจึงไม่ได้ลงโทษรุนแรงถึงขั้นทุบตี แต่เป็นการลงโทษด้านเศรษฐกิจ เช่น ให้ปรับเงิน และปรับเป็นสัตว์เลี้ยง คือ ควาย และให้ขอขมาเป็นเงิน ดอกไม้ธูปเทียนเท่านั้น

สังเกตการลงโทษทางเศรษฐกิจ เช่น การปรับเป็นควาย หรือปรับเงิน โทษฐานอย่างหนึ่งคือไม่เคารพยำเกรงพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายหญิง ซึ่งเป็นการลงโทษที่แยบคาย เพราะเป็นการไม่ให้อิสระด้านเศรษฐกิจต่อเขย เนื่องจากเมื่อออกเรือนใหม่นั้น อยู่ในช่วงตั้งตัว การลงโทษปรับเป็นสัตว์เลี้ยงซึ่งเป็นสัตว์แรงงานนั้น เขยต้องกลับมาเยี่ยมควายกับพ่อตาแม่ยายอีกครั้งหนึ่ง และเริ่มสร้างตัวใหม่อีกรอบ ซึ่งเป็นการตั้งตัวที่ย่ำอยู่กับที่และขาดอิสรภาพด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเกี่ยวพันถึงระบบอุปถัมภ์และหน้าตาในสังคมด้วย

ขอบเขิงเขย

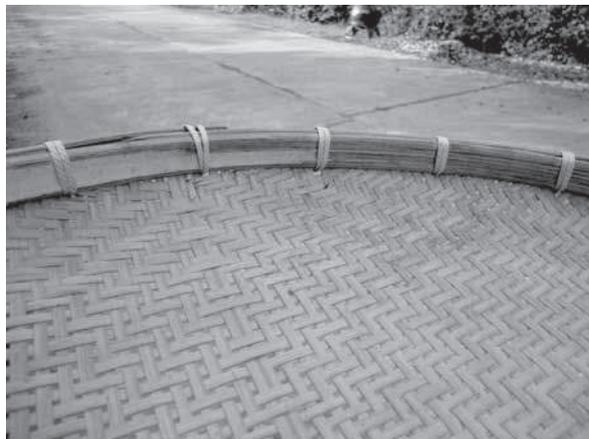
เมื่อเกิดเหตุการณ์ตามกรณีศึกษาข้างต้น 8 ประการแล้วนั้น จะต้องมีการขอบเขิงเขย ซึ่งคำว่า “ขอบเขิง” นั้นในเรื่องคำศัพท์และความเป็นมา สามารถที่จะวิเคราะห์ให้ได้ 2 ประเด็น คือ

1. ขอบเขิง

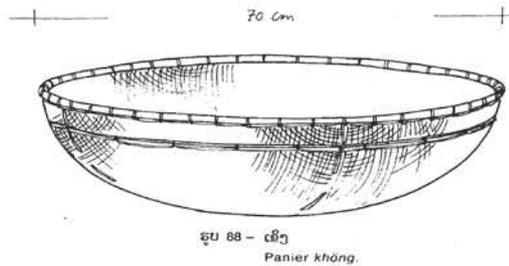
คำว่า “เขิง” เป็นภาชนะชนิดหนึ่ง ที่สานด้วยไม้ไผ่ รูปร่างคล้ายกระดิ่ง แต่จะสานห่างกว่ากระดิ่ง เมื่อสานแล้ว จะใส่กรอบ (ขอบ) ซึ่งไม้ที่นำมาทำกรอบเขิงนั้นต้องเหลาให้ละเอียด ขดเป็นวงกลม ลมไฟให้ไม้อ่อนเพื่อป้องกันแมลง แล้วจึงเอามาเข้ากรอบเขิง จุดประสงค์ของการใส่ขอบเขิงเพื่อจะให้เขิงมีความ

สวยงาม คงทนถาวรไม่ให้โย้เย้ในเวลาย่างาน ประโยชน์ของเชิงมีเยอะ ไซ้ร้อน
เอาสิ่งที่ต้องการ เช่น ร้อนทองคำ, ร้อนรำ นอกจากนี้ยังสามารถตากเอากุ้ง ปลา
ซีว หรือปลาตัวใหญ่ นำไปร่อนเอาตมออกให้เหลือแต่ตัวปลา

ขอบเชิง ถูกนำมาอุปมาใช้ในพิธีกรรมการตักเตือนลูกเขย ลูกสะใภ้ หรือ
ญาติพี่น้อง โดยเปรียบเทียบว่าเชิงเป็นอุปกรณ์ในการร่อนเอาสิ่งที่ต้องการ ส่วนที่
ไม่ต้องการจะออกไปกับน้ำ และหายไป ขอบเชิง ก็คือการร่อนหรือกรองเอา
คุณความดีของบุคคลไว้ ส่วนที่ไม่ดีนั้นให้หลุดลอยหายไปกับน้ำ

ภาพที่ 1 เชิงกันดิน รูปลักษณะคล้ายกระด้ง แต่การสานตาจะห่างกว่ากระด้ง
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้เขียน

ภาพที่ 2 เขิงก้นลึก

ที่มา: (คลีเมนต์ คาร์เพนทีเยร์, โซฟี และกลีเมนต์, ปีแอร์, 2547 : 93)

2. คอบเขิง

ประเด็นที่ 2 เป็นการวิเคราะห์ความหมาย คำว่า *ขอบ* หรือ *คอบ* หมายถึง การบอกกล่าว การบอกเล่า (ปรีชา พิณทอง, 2532 : 121) เช่น เมื่อมีแขกของลูก มาบ้าน ลูกได้ไปบอกแก่พ่อแม่ เรียกว่า *คอบพ่อแม่* หรือมีสำนวนอีสานว่า *ไปให้ลา มาให้คอบ* คือ เวลาเดินทางไปไหนมาไหนให้บอกลา เมื่อกลับมาแล้วให้มาบอกกล่าว ส่วนคำว่า *เขิง* หมายถึง ซึ่งเคียด โกรธ (ปรีชา พิณทอง, 2532 : 148) ดังนั้น คำว่า คอบเขิง หรือ ขอบเขิง หรือ เขิงขอบ หมายถึง การบอกถึงความไม่ถูกต้อง พาให้เกิดความขุ่นข้องหมองใจกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับการให้นิยามของพระอริยานุวัตร ที่กล่าวว่า ขอบเขิง คือ การปรับความเข้าใจกัน (พิมพ์เสน บัวระพา, 2536 : 130)

3. ประโยชน์ของขอบเขิง

ขอบเขิง เป็นกระบวนการไกล่เกลี่ยภายในครอบครัว ซึ่งจะมีการสอบสวน ตักเตือน สั่งสอน ปรับ และขอขมา โดยผู้ที่ทำการไกล่เกลี่ยเป็นผู้อาวุโสที่สุดในตระกูล (เจ้าโคตร) ถ้าลูกเขยหรือลูกสะใภ้ผิดพลาดเล็ก ๆ น้อย ๆ ผู้ที่ขอบเขิงอาจจะเป็นพ่อแม่ทั้งสองฝ่ายหรือเฉพาะฝ่ายภรรยาก็ได้ ซึ่งเป็นการระงับข้อคดีเบื้องต้น

การขอเบี่ยงจึงเสมือนเป็นการปกครองย่อยในตระกูล ซึ่งจะมีทั้งขอเบี่ยงเขย (กรณี
ที่เขยเป็นมูลเหตุ) ขอเบี่ยงใ้ (กรณีที่สะใ้เป็นเหตุ) และยังสามารถใช้ได้กับกรณีขัดแย้ง
ตัวของบุคคลภายในตระกูลเดียวกัน เช่น ปัญหาเกี่ยวกับมรดกระหว่างญาติพี่น้อง
(วิศิษฐ์ ดวงสงค์, 2542 : 464)

การขอเบี่ยงมีประโยชน์ เป็นการระงับไม่ให้เรื่องเล็กกลายเป็นเรื่องใหญ่
ดังคำโบราณว่า “ไฟในอย่านำออก ไฟนอกอย่านำเข้า” หรือเพื่ออัดลั้นปี สี่ลั้นแค้น
(สี่=ปิด, ปกปิด) ไม่ให้มีเสียงดังออกไปข้างนอก การขอเบี่ยงจึงเป็นผลดี ซึ่งพอจะ
สรุปได้เป็น 3 ประการ คือ

1. เป็นการร่อนหรือกรองเอาความดีให้ค้างอยู่ในเชิง ส่วนสิ่งที่ไม่ดีนั้น
ให้มันลอดไปตามรูของเชิง เรียกว่า เชิงร่อนเอาคน
2. เป็นการเตือนสติของคนที่มีความผิด ให้มีความสำนึกในความผิด
ของตน
3. ทำให้คนทำผิด มีความพอใจในการแก้ไขปัญหาล้างสนเตือนตน
แบบบัวไม่ให้ช้ำน้ำไม่ให้ขุ่น ไม่มีการจับกุมคุมขังแต่ประการใด การขอเบี่ยง
เป็นการนำพาให้ครอบครัวมีความสุข (อ่อนลี ปะชาวง, 2545 : 8-9)

คองเขย : ความสอดคล้องกับกฎหมายอีสาน-ล้านช้าง

คองเขย แม้จะเป็นอำนาจในครอบครัว เป็นเสมือนกฎหมายที่ให้อำนาจ
เต็มแก่เจ้าโคตร และจะสังเกตว่าการลงโทษไม่ใช่โทษทำร้ายร่างกาย แต่เป็น
ขันใหม่ (ปรับ) เท่านั้น ไม่มีโทษถึงแก่ร่างกาย และยังยึดโยงกับอำนาจในท้องถิ่น
สมัยก่อน เช่น อาณาจักรหลักคำ ซึ่งกล่าวถึงขอบเขตอำนาจของการตัดสิน
คดีความของลำดับชั้นปกครอง คือ คดีเกิดในบ้าน ให้นายบ้านชำระ ให้กินแต่
ขันสมมา หากรูปคดีถึงขั้นตี ให้ตาแสงพิจารณา หากรูปคดีถึงขั้นพันน้ำ ขันพัน
บก ขันสังฆา ขันปารชิก ให้นำความเข้าสู่สภาทหารการ (อาณาจักรหลักคำ, วัด
เมืองสรวงใหญ่ จังหวัดร้อยเอ็ด) และกฎหมายอีสาน ล้านช้างให้ความสำคัญกับ
คองเรือน (กฎระเบียบของตระกูล) มากพอสมควร เช่น กรณีชู้สาว หากเกิดเรื่องขึ้น

บนบ้านเรือนของใคร นอกจากจะว่าตามกฎหมายแล้ว ยังบอกอีกว่า “คงเขื่อน มีให้แปง” หมายถึง แนวปฏิบัติของเรือนที่เกิดเหตุขึ้นเป็นอย่างไร ให้ปฏิบัติตาม นั้น ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับระบบครอบครัว หรือเจ้าโคตรมากพอสมควร

นอกจากนี้การทำผิด แม้จะเป็นละเมิดบุคคลในครอบครัวของตนเอง แต่หากไปละเมิดบุคคลอื่น กฎหมายห้ามเอาไว้ เช่น “ผู้ใดตีลูกเมียก็ดี หากเล่นขึ้น เรือนท่านผู้อื่นดั่งนั้น บ่ควรขึ้นไปตีแล” (สำลิต บัวสีสะหวัด, 2539 : 76)

ขอบเชิงเขยนี้มีพัฒนาการมาเรื่อย ๆ เนื่องจากว่าขอบเชิงเขยในต้นฉบับ ไบหลาน ไม่มีการกล่าวถึงบุคคลภายนอกตระกูลในพิธีขอบเชิง เพียงแต่ในสมัยต่อมา อาจจะมีบุคคลที่เคารพ และมีหน้าที่รักษาความสงบของบ้านเมืองไปนั่งในพิธี หรือมีบทบาทในขั้นตอนการพิจารณา เช่น เจ้าโคตรผู้ร้อง เจ้าโคตรคู่กรณี กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ครูใหญ่ (วิศิษฎ์ ดวงสงค์, 2542 : 464) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการ ของระบบขอบเชิงได้เป็นอย่างดีว่าเริ่มประยุกต์เข้ากับการปกครองสมัยใหม่แล้ว

สรุป

ขอบเชิง เป็นกระบวนการไกลเกลี่ยภายในครอบครัว ซึ่งผู้ที่ทำการ ไกลเกลี่ยเป็นผู้อาวุโสที่สุดในตระกูล (เจ้าโคตร) ซึ่งเป็นการระงับข้อคดีเบื้องต้น และขอบเชิงเป็นการปกครองย่อยในตระกูลซึ่งมีมาตลอดในภาคอีสาน ยึดโยง กับกฎหมายของอีสานมาตลอด

ขอบเชิงอีสานหมดความสำคัญลง ด้วยเหตุหลายประการ อาจจะเป็น เพราะความตกต่ำของระบบเจ้าโคตร การล่มสลายของระบบครอบครัวใหญ่ การ เข้ามาของระบบการปกครองรวมถึงระบบกฎหมายจากส่วนกลาง สิ่งเหล่านี้ทำให้ การขอบเชิงอ่อนกำลังลง อาจจะไม่เหลืออยู่บ้างในการเจรจาข้อคดีในครอบครัว แต่ ไม่เข้มแข็งมากนัก

เอกสารอ้างอิง

- คองเขย.** (ม.ป.ป.) ฉบับแม่บัวมี สุคำภา. บ้านนาทาม ตำบลนาแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. อักษรไทยน้อย. หนังสืออ้อม. 1 ผูก 6 ลาน.
- ปรีชา พิณทอง. (2532). **สารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ.** อุดรธานี: ศิริธรรม.
- พิมเสน บัวระพา. (2536). “อภินันต์พิทักษ์ในวรรณกรรมของพระอริยานุวัตร เขมจารี เถระ” **อริยานุวัตรศึกษา.** มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ลักษณะค้ำเขย.** (ม.ป.ป.) วัดสว่างท่าสี บ้านท่าสี ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. อักษรไทยน้อย. หนังสือผูก. 1 ผูก 5 ลาน.
- วิศิษฐ์ ดวงสงค์. (2542). “ขอบเขิง : ประเพณี” **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 2.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- สุวิทย์ ไพบยวัฒน์. (2533, กุมภาพันธ์). จารีตประเพณีที่ใช้ปกครองเสมือนกฎหมายต่อคนไทยและลาวก่อนการปฏิรูประบบกฎหมายไทยในสมัยรัชกาลที่ 5. **รวมบทความประวัติศาสตร์.** 12 : 93-103.
- สำลิด บัวสีสะหวัด. (2538). **คัมภีร์ราชศาสตร์ กฎหมายบุฮานลาว.** เวียงจันทน์: วิสาหกิจการพิมพ์จำหน่ายศึกษา.
- _____. (2539). **คัมภีร์โพสราด และสังคปกรณ์.** เวียงจันทน์: สีสะหวาดการพิมพ์.
- _____. (2544). **ฮิตคองประเพณีลาว.** เวียงจันทน์: สีสะหวาดการพิมพ์.
- อ่อนสี ปะชาวง. (2545, มกราคม). “คำว่า ขอบเขิง ความหมายอยู่ในแง่ฮิตคอง ประเพณีลาว” **วันนะสิน.** 23 : 8-9.
- อาณาจักรหลักคำ.** วัดเมืองสรวงใหญ่ บ้านเมืองสรวงใหญ่ ตำบลเมืองสรวง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด. หนังสือผูก. 1 ผูก 18 ลาน
- คลีเมนต์ ซาเพนเกียร์, โซฟี และคลีเมนต์, ปีแอร์. (2547). **เฮือนลาว เล่ม 1.** แปลโดย สุนันทา กันละยา กัดติยะสีก และคณะ. เวียงจันทน์: ดอกเกด.